

บทที่ 7

สรุปผลวิจัย ปัญหาที่เกิดจากการทำวิจัย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงพิธีศของชาวจีนที่วัดหัวลำโพงในกรุงเทพมหานคร” ใช้กรอบแนวคิดดังต่อไปนี้ คือ วัฒนธรรม (Culture) พิธีกรรม (Rituals) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Culture Change) การติดต่อระหว่างวัฒนธรรม และการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation and Assimilation) ความทันสมัย (Modernization) การกลายเป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) การกลายเป็นเมือง (Urbanization) การกลายเป็นระบบราชการ (Bureaucratization) กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnicity) และการอ้างวัฒนธรรม

การวิจัยเรื่องนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยสนามทางมนุษยวิทยา โดยศึกษาวิจัยที่วัดหัวลำโพง และมีสมมุติฐาน 6 ข้อดังนี้คือ

1. ชาวจีนที่มีรายได้สูง มีแนวโน้มที่จะทำของขวัญ (ฝัง) มากกว่าชาวจีนที่มีรายได้น้อย
2. ชาวจีนที่อายุมากจะรักษาประเพณีการจัดพิธีศพแบบจีนสูงกว่า ชาวจีนที่อายุน้อยกว่า
3. ชาวจีนที่มีความรู้ด้านภาษาจีนระดับกลางขึ้นไป จะมีการจัดพิธีศพแบบจีนมากกว่าชาวจีนที่มีความรู้ด้านภาษาจีนขั้นพื้นฐาน
4. ชาวจีนที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี จากระบบการศึกษาของไทย จะมีการจัดพิธีศพแบบจีนน้อยกว่าชาวจีน ที่จบต่ำกว่าระดับปริญญาตรี
5. ชาวจีนที่เกิดในประเทศไทยจะนิยมจัดพิธีศพแบบไทยมากกว่า ผู้ที่เกิดในประเทศจีน
6. ผู้เป็นสมาชิกสมาคมจีนจะจัดพิธีศพแบบจีนมากกว่า ผู้ไม่ได้เป็นสมาชิกสมาคมจีน

ผลวิจัยพบว่า เป็นไปตามสมมุติฐาน 5 ข้อ และไม่เป็นไปตามสมมุติฐานในข้อ 3 ที่ว่าชาวจีนที่มีความรู้ด้านภาษาจีนระดับกลางขึ้นไป จะมีการจัดพิธีศพแบบจีนมากกว่า ชาวจีนที่มีความรู้ด้านภาษาจีนขั้นพื้นฐาน ซึ่งพบว่าผู้จัดพิธีศพแบบจีนดั้งเดิมส่วนใหญ่ ส่วนใหญ่ใช้ภาษาจีนในชีวิตประจำวันเท่านั้น สำหรับผู้ที่ปรับเปลี่ยนพิธีศพแบบจีน กลับพบว่ามีผู้สนใจศึกษาภาษาจีนถึงขั้นอ่านออกเขียนได้ เพื่อประดับความรู้และใช้ประโยชน์ ด้วยภาษาจีนเป็นภาษาสากลเช่นเดียวกับภาษาอังกฤษ นอกจากนั้นยังสรุปผลวิจัยได้ว่า

1. การจัดงานศพนั้นจะเป็นรูปแบบใดขึ้นอยู่กับตัวผู้ตาย และลูกหลานของผู้ตาย
2. พิธีศพของจีนมีรูปแบบ ดังนี้คือ โลงจีน ทำกงเต๊ก และฝังศพ สำหรับลักษณะการเปลี่ยนแปลงพิธีศพมีอยู่หลายแบบ คือ

- ทำางเด็ก, โลงจีน, เผาศพ - ทำางเด็ก, โลงไทย, ผังศพ
- ทำางเด็ก, โลงไทย, เผาศพ - ไม่ทำางเด็ก, โลงจีน, ผังศพ
- ไม่ทำางเด็ก, โลงจีน, เผาศพ - ไม่ทำางเด็ก, โลงไทย, ผังศพ

3. ในลักษณะช่วงอดีตนั้นมีอิทธิพลของการเมืองเข้ามาเป็นตัวแปรสำคัญ ต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะพิธีศพ แต่สำหรับในปัจจุบันแล้ว ปัจจัยที่สำคัญ คือสภาพเศรษฐกิจเป็นพื้นฐาน และในแต่กรณีนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งหรือหลายอย่างก็ได้ อย่างเช่น สภาพครอบครัว การใช้ภาษาจีน การศึกษา การเป็นสมาชิกของสมาคมจีนเป็นต้น มีอิทธิพลต่อการเลือกที่จะจัดงานศพ ในรูปแบบจีนแท้ ผสม หรือแบบไทยแท้

4. แนวโน้มอนาคต พิธีศพของคนจีนรุ่นแรกหรือรุ่นต่อมา จะเปลี่ยนแปลงเป็นไปในทิศทางแบบพิธีไทยมากขึ้น คนจีนส่วนใหญ่ที่สัมภาษณ์ไม่ว่าจะมีฐานะเป็นอย่างไร ระดับการศึกษาสูงหรือต่ำเพียงใด มีแนวโน้มว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะพิธีศพได้ และมีการไม่ปฏิบัติตามพิธีทุกขั้นตอน การร่นย่อพิธีกรรมเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นกลวิธีการรักษาพิธีกรรมเหล่านี้ให้ดำรงอยู่ได้อย่างเหมาะสมกับความเชื่อสมัยใหม่ หรือสภาพแวดล้อมอย่างใหม่ในปัจจุบัน

ปัญหาที่เกิดจากการทำวิจัย

การทำวิจัยในแต่ละครั้ง ก็จะมีลักษณะของปัญหาแตกต่างกันไป ซึ่งจากการทำวิจัย "การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของพิธีศพชาวจีน ที่วัดหัวลำโพงในกรุงเทพมหานคร" นั้น ก็ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นกับปัญหาเช่นเดียวกับการวิจัยอื่น ปัญหาการวิจัยที่พบนั้นเป็นปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งในส่วนตัวผู้วิจัยเอง ในส่วนลักษณะแหล่งเก็บข้อมูล และท้ายสุดคือปัญหาเกิดจากตัวผู้ให้ข้อมูลนั่นเอง ปัญหาที่พบนั้นผู้วิจัยได้จดรายละเอียดเอาไว้โดยมีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยตัวของตัวผู้วิจัยเองบ้าง ตามคำชี้แนะของอาจารย์ที่ปรึกษาบ้าง รวมทั้งมีการให้กำลังใจจากพ่อแม่ เพื่อน ๆ พี่ ๆ จึงทำให้เกิดความกล้าเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้น และพยายามคิดแก้ไขปัญหาค่อย ๆ ทอยยเข้ามาทีละระลอกได้ ปัญหาที่ได้เผชิญในขณะที่ทำการสังเกตการณ์งานศพชาวจีนที่วัดหัวลำโพงมีดังนี้

1. จากการเก็บข้อมูลวิจัยเรื่องนี้ ครั้งแรกนั้น ผู้วิจัยรู้สึกท้อใจ ในการเดินไปมาบริเวณงาน เพราะไปคนเดียวและผู้วิจัย ได้เข้าไปสังเกตการณ์โดยแสดงความรู้สึกสนใจผู้อื่นมากเกินไป ทำให้บุคคลอื่นเกิดความสนใจผู้วิจัยขึ้นได้ ผู้วิจัยจึงแก้ปัญหาคด้วยการชวนเพื่อน 2-3 คน ไปสังเกตการณ์กับผู้วิจัยด้วย และแสดงท่าทีไม่สนใจใคร แม้ว่าจะมีคนมอง ๆ มาบ้าง แต่ก็ไม่มีผู้ใดกล้าเข้ามาซักถาม และสามารถเข้าไปสังเกตเกือบใกล้ชิดได้ เนื่องจากการที่เราเข้าไปโดยวางตัวเงียบ ๆ ไปนั่งหลายคน ก็จะทำให้ไม่มีคนกล้าเข้ามายุ่ง เพราะมาเป็นกลุ่ม

ประสบการณ์ครั้งนี้สอนให้รู้ว่า ในช่วงแรก ๆ ที่เข้าไปพื้นที่ ผู้ลงพื้นที่จะรู้สึกประหม่าตื่นตื้นกับพื้นที่ ดังนั้นควรหาเพื่อนไปด้วย แต่ไม่ควรมากกว่า 3 คน เพราะจะทำให้กลายเป็นจุดเด่นจนเกินไป จากนั้นจะค่อย ๆ ปรับตัว โดยการมาเองคนเดียวบ้าง พาเพื่อนมาบ้าง จนเกิดความเคยชินกับพื้นที่ที่ลงวิจัย จึงค่อยทำวิจัยคนเดียวต่อไปได้

2. ผู้วิจัยจดจำไม่ได้ว่า ศาลาที่ตั้งศพบำเพ็ญกุศลนั้น แต่ละศาลาตั้งศพของใครบ้าง จัดรูปแบบใดบ้าง เนื่องจากมีถึง 16 ศาลา ดังนั้นจึงหาทางแก้ไขโดยการจัดระเบียบข้อมูล โดยการจัดทำตารางอย่างเป็นระเบียบ ซึ่งแบ่งเป็นช่องตารางในการจดอย่างคร่าว ๆ ในช่วงแรกของการทำตารางก็มีความบกพร่องของข้อมูล

เนื่องจากการจดรายละเอียดไม่ครอบคลุมข้อมูลเพียงพอ ดังนั้นข้อมูลที่ได้ในช่วงแรกของผู้วิจัยนั้น เป็นโมฆะไป ผู้วิจัยเริ่มท้อแท้ ในช่วงขณะนั้นเท่ากับผู้วิจัยต้องเริ่มต้นใหม่ เนื่องจากข้อมูลที่เก็บได้ช่วงแรกไม่ชัดเจน ก็เท่ากับไม่ได้ข้อมูลนั่นเอง เพราะลักษณะของงานศพนั้น มีช่วงระยะเวลาในการเก็บข้อมูลจำกัด ภายในระยะเวลาที่ศพตั้งในศาลาซึ่งมีระยะเวลาประมาณ 1 สัปดาห์ หากเก็บข้อมูลไม่ได้และไม่ได้ครบแล้ว จะไม่สามารถตรวจสอบข้อมูลย้อนหลังได้

ผู้วิจัยจึงต้องทิ้งข้อมูลเก่าเริ่มต้นใหม่อีกครั้ง โดยครั้งนี้จัดทำตารางโดยละเอียด ซึ่งผู้วิจัยได้เสียเวลาช่วงหนึ่งในการหยุดพักไป เนื่องจากความท้อแท้ในช่วงแรก และวางแผนใหม่ในการเก็บข้อมูลว่า เราต้องการข้อมูลใดบ้าง เมื่อรู้แล้วจึงมีการลงเขียนรูปแบบตารางที่ใช้ในการเก็บข้อมูลหลากหลายรูปแบบ จนได้รูปแบบที่พอใจ ผู้วิจัยได้พยายามคิดถึงปัญหาในการเก็บข้อมูลไปด้วย มีการสร้างตารางให้มีส่วนในการช่วยแก้ไขปัญหานั้นด้วย อย่างเช่น เลือกวิธีการกาถูกในช่องเพื่อสะดวกรวดเร็ว ในการจดข้อมูลโดยไม่ให้ใครสังเกตมากกว่าใช้การเขียนคำลงไปในช่องข้อมูล ซึ่งเป็นไปซ้ำอีกทั้งคนผ่านไปมาเกิดความรู้สึกแปลกแยกได้ง่ายกว่า เป็นต้น

3. ปรากฏว่าตารางใช้ได้ สำหรับช่วงแรกเท่านั้น เพราะศพได้มีการย้ายศาลา เหตุผลคือช่วงแรกได้มีการจองศาลาใหญ่ไว้ แต่ช่วงนั้นศาลาใหญ่ไม่ว่างจึงต้องมาอยู่ศาลาเล็กก่อนชั่วคราว เมื่อศาลาใหญ่ว่างเมื่อใดก็จะทำการย้ายศพเข้าไปในศาลาใหญ่ ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ผู้วิจัยตามหาศพไม่เจอ เนื่องจากวันที่มีระบุถึงวันเข้าวันออกของศพไว้อย่างละเอียด ซึ่งวันนั้นเป็นวันที่ศพยังไม่ออก แต่ศาลานั้นกลับไม่มีศพขึ้นมา

จากการเก็บข้อมูลที่เป็นไปอย่างราบเรียบ ในช่วงหลังที่ได้นำระบบตารางอย่างละเอียดเข้ามาใช้นั้น กลับมีปัญหาขึ้นแล้ว ดังนั้นผู้วิจัยจึงจัดทำสมุดที่แยกออกเป็นศาลา 16 ศาลา ในการจัดบันทึกแยกเป็นศาลา โดยมีรายละเอียดของตารางข้อมูลใส่เข้าไปด้วย ทำให้สามารถยกรายชื่อของศพไปมาได้ โดยหมายเหตุไว้อย่างชัดเจนและสามารถทราบได้ว่าเดิมมาจากศาลาไหนด้วย

4. ศาลามีทั้งหมด 16 ศาลา ส่วนใหญ่มีการทำพิธีงเด็ก ในวันเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการสังเกตการณ์พร้อม ๆ กันไม่ได้ อีกทั้งไม่สามารถจะวิ่งไปวิ่งมา ในการสังเกตได้ว่าใครทำอะไรอย่างไร เพื่อหาข้อแตกต่างได้ยาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงเดินวนทุกศาลา ก่อนที่จะเลือกกรณีศึกษาใดกรณีศึกษาหนึ่ง หรือใช้สุ่มเลือกในการแก้ใขปัญหานี้ และทำการศึกษากกรณีศึกษานั้น ๆ จนพิธีศพจบสิ้นลง จึงจะเริ่มศึกษากกรณีศึกษาใหม่ต่อไป

5. ปัญหาเรื่องการเข้าไปพูดคุย หรือสัมภาษณ์ข้อมูล ซึ่งเวลาสัมภาษณ์ข้อมูลไม่มีเรื่องอะไรที่จะซักถาม อีกทั้งลืมนถามประเด็นที่สำคัญ เพื่อที่จะได้ซึ่งข้อมูลที่ต้องการ ดังนั้นจึงจำเป็นต้อง คิดแบบสอบถามขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ในครั้งแรกแบบสอบถามนั้นได้ทดสอบถาม ปรากฏว่ามีข้อบกพร่อง เนื่องจากถามเพียงประวัติของผู้ให้สัมภาษณ์และเรื่องพิธีกรรมเพียง 2 ส่วน เมื่อนำมาพิจารณาพบว่า ประวัติของผู้ตายก็มีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในการเข้าใจบริบทอื่น ๆ ได้ชัดเจนขึ้น

ซึ่งประเด็นนี้ได้มีการแก้ไขจนเห็นผลดังภาคผนวก ง โดยแบบสอบถามนี้ได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนทัศนคติและพิธีกรรม และส่วนประวัติของผู้ตาย ผู้วิจัยเจตนาตั้งคำถามเป็นจำนวนมากเพื่อให้ครอบคลุม การตั้งแบบสอบถามนั้นแม้ว่าจะมีปริมาณมากแล้วก็ตาม เนื่องจากแต่ละกรณีก็จะมีลักษณะพิเศษแตกต่างกันออกไป จึงมีคำถามเพิ่มเติมเฉพาะกรณี ๆ ไป ทำให้ต้องเตรียมอุปกรณ์ในการบันทึกไปด้วย อย่างเช่น เทปบันทึกเสียง เป็นต้น

6. ในส่วนของการให้ข้อมูลนั้นพบว่า การปลุกเวลาในการเข้ามาพูดคุยนั้นเป็นไปได้ยาก เนื่องจากต้องต้อนรับแขกผู้ที่มาในงานเกือบตลอดเวลา มีอาการโศกเศร้ามากจนไม่สะดวกใจ ทั้งตัวของผู้วิจัยเองและผู้ให้ข้อมูล การไม่ไว้วางใจ ในตัวผู้วิจัยว่าจะนำข้อมูลไปทำอะไร เป็นต้น จากปัญหาเหล่านี้ที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยได้มีการแนะนำตัวเองกับผู้ให้ข้อมูลว่าจะนำข้อมูล ที่ได้ไปทำวิทยานิพนธ์ จากวิธีนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ความร่วมมือในการตอบคำถามเป็นอย่างดี

จากนั้น เริ่มทำความคุ้นเคย โดยแรก ๆ เมื่อแนะนำตัวแล้วก็พูดคุยธรรมดาทั่ว ๆ ไปก่อน เมื่อคุ้นเคยแล้วจึงค่อยนัดแนะ หรือสอบถามช่วงเวลาให้ผู้ให้สัมภาษณ์สะดวกในการให้สัมภาษณ์หรือ มุมต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นช่วงเวลา 4-5 โมงเย็น (สำหรับในวันที่ไม่ได้ทำพิธีงเด็ก) เจ้าภาพจะ เตรียมตัวเรียบร้อย เพื่อรอคอยต้อนรับแขกที่จะมาฟังสวด ในช่วงระยะเวลาระหว่างรอนี้เอง จะเป็น จังหวะที่ดี หากเป็นวันที่ทำกงเด็กนั้นช่วงเวลาการสัมภาษณ์ที่ดีจะเป็นในช่วง 7-8 โมงเช้า ซึ่งเจ้า ภาพกำลังเตรียมตัวรอทำพิธีงเด็ก

7. อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล เราต้องจัดเตรียมอุปกรณ์ ในการบันทึกมาอย่างดี โดย ตรวจสอบก่อนด้วย เนื่องจากครั้งหนึ่งมีเหตุการณ์ที่อุปกรณ์การอัดเทปขัดข้อง ทำให้ผู้วิจัยต้องจดใส่ กระดาษ ทำให้การสัมภาษณ์ไม่ต่อเนื่อง และก่อให้เกิดความรำคาญแก่ผู้ให้สัมภาษณ์ด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาลักษณะของพิธีศพชาวจีนเป็นสำคัญ โดยเลือกทำการวิจัย ชาวจีนทุกกลุ่มภาษา ดังนั้นเพื่อรักษาเป้าหมายที่กำหนดกลุ่มเป้าหมายไว้ข้างต้น จึงได้เก็บข้อมูล ในลักษณะการปฏิบัติพิธีศพของชาวจีนโดยรวม ไม่เน้นชาวจีนกลุ่มภาษาใดภาษาหนึ่ง ซึ่งมีผลทำ ให้ขาดรายละเอียดของข้อมูลในพิธีศพชาวจีนแต่ละกลุ่มภาษา ซึ่งมีลักษณะปฏิบัติแตกต่างกันไป พอสมควร ดังนั้นควรจะได้ทำการศึกษาพิธีศพของชาวจีนกลุ่มภาษาต่าง ๆ แยกกัน อย่างเช่น พิธีศพ ของจีนแต้จิ๋ว พิธีศพของจีนแคะ เป็นต้น เพื่อได้ข้อมูลอย่างละเอียดสมบูรณ์

2. การวิจัยต่อไปนั้น ควรทำการเปรียบเทียบข้อมูลของชาวจีนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งกระทำพิธีแตกต่าง กันในรายละเอียดว่า มีลักษณะร่วมและแตกต่างกันอย่างไร สิ่งใดกระทำสิ่งใดไม่กระทำ เนื่องจากเหตุผลใด

3. การวิจัยครั้งหน้า ควรจะทำการศึกษา ทั้งการให้ความหมายโดยตรงและความหมายแอบแฝงในการปฏิบัติพิธีศพของชาวจีนว่าเป็นอย่างไร เพื่อช่วยให้เข้าใจเหตุผล ในการกระทำพิธีศพของ ชาวจีนได้ดีขึ้น

4. ควรมีการศึกษาอย่างลึกซึ้ง ในเรื่องชนชั้นของชาวจีน ซึ่งอาจจะมีส่วนช่วยให้เข้าใจ การปฏิบัติพิธีศพแตกต่างกัน หรือการแบ่งแยกกลุ่มภาษา

5. การวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการพิจารณาตัวแปรอื่น ๆ อย่างเช่น ลักษณะครอบครัว ที่มีรูปแบบเป็นครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยาย ด้านความสำนึกความเป็นไทยหรือจีน ทศนคติด้านที่ เกี่ยวข้อง เป็นต้น เพื่อที่จะได้ข้อมูลมาอธิบาย ลักษณะการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงพิธีศพของ ชาวจีนในประเทศไทยได้มากขึ้น